

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

انسانی که هدفش خدمت به خداست ممکن است انسان خوبی باشد ، اما انسانی که هدفش خدمت به انسان باشد حتما انسان خوبی است" (زکریای رازی)

ویژگی های یک آموزگار شایسته و کامگار

How to be a good Teacher?

What makes a good Teacher?

How should teacher talks to students?

How should teacher give instruction?

What are the best kinds of lesson?

How important is it to follow a pre-arranged plan?

تهیه و تدوین: داکتر نصرالدین شاه پیکار

فرآیند تدریس و تعلیم چند ساله دانشگاه کابل ، اندوخته های پروسه تدریس در شرایط مهاجرت در آستان کراچی پاکستان ، گرفتاری های مستقیم و غیر مستقیم در فرآیند تدریس و آموزش نظام بیت العلم ، واقشار ناهمگون جماعت آسیای مرکزی مقیم کانادا ، پرسش های بی شماری را در برابرم قرار داد تا پاسخ یابی شوند. یکی از این پرسش ها " **ویژگی های یک آموزگار موفق و کامگار در فرآیند تعلیم و تدریس** " ، می باشد که اینک به گونه اختصار و بر فشرده به ارزیابی آن می پردازیم. مسایل یاد شده ذهنم را بیشتر به خود معطوف ساخت و بر آن شدم تا اندکی هم بر بنیاد برداشت های آموزشی ، تدریس و تعلیم فردی و اندوخته های شخصی ام بر شالوده ظرفیت فکری ام چیزی را به نگارش گیرم تا توانسته باشم غیر مستقیم

از طریق دنیای وسایل ارتباط جمعی و تار نامه های نگارشی ای که همه انسان ها را در این دهکده جهانی با هم پیوند می دهد، برای آموزگاران جوان ، مستعد ، مبتکر و کم امکانات محیط زیبای میهن عزیز ما افغانستان و به ویژه سرزمین زیبای شغنان بدخشان افغانستان و ولسوالی های مرزی عقب نگهداشته شده بدخشان مانند ، واخان ، اشکاشم ، زیباک ، روشن که بدون دسترسی گسترده به مواد و نصاب آموزشی مورد نیاز ، مصروف تعلیم و آموزش فرزندان میهن و نسل بالنده کشور و مردم شان هستند ، تقدیم و تکریم بدارم ، و به امید اینکه خوانش اینگونه جزوه ها بتوانند مطالبی را دریابند که باعث آفرینش اسباب سهولت در فرآیند تدریس گردیده و هم سبب به میان آمدن فضای دوستانه آموزشی میان آموزگاران که حیثیت رهبران و افعی یک جامعه را دارا هستند و دانش آموزان نسل بالنده کشور و محیط یاد شده ، گردیده باشد.

- مؤلفه های ویژه آموزگار شایسته
 - ویژگی های برارنده آموزگار کامگار
 - ویژگی های گفتمان آموزگار و دانش آموزان
 - مهارت مسلکی آموزگار در سپارش وظیفه خانگی
 - کی ها در کلاس باید بیشترین رقم گفتمان داشته باشند؟
 - بهترین و سرگرم کننده ترین درس ها کدام ها اند؟
 - داشتن برنامه منظم درسی در داخل کلاس
- با در نظر داشت روابط با محیط پیرامون ، محیط تعلیم و آموزش ، تدریس و تعلم ، ارایه سیمینار ها ، و لکچر ها پیرامون مسایل مسلکی ، اجتماعی ، تاریخی و فرهنگی ، بر آن شدم تا برخی از دانش آموزان ، مربی ها ، کارمندان اداری ، تعلیم و آموزشی ، شخصیت های مستقل وابسته به تهذیب تعلیم و آموزش ، افراد دارای سابقه و اندوخته های سترگ آموزشی ، دست اندر کاران نظام بیت العلم ، خانه حکمت ، دسته های انکوترز (نیروهای چالش پذیر) ، مورد پرسش برخی از مسایل قرار دهم تا بینش و فهم شان را در راستای یاد شده در یافته باشم و هم وسیله ای گردد در راه کامگاری ها ، پیروزی ها و دست آورد های آنهايي که مصروف پیشبرد مسلک مقدس و هویت آفرین آموزگاری در محیط محدود خودی شان.
- یکی از این گونه پرسش ها این است: **مؤلفه های کامگاری واقعی و بدون تشریفات واژه ای و لفظی یک آموزگار شایسته و کامگار ، در چه نهفته است؟** علاقه شخصی ، فردی و مسلکی من ، در دریافت و پویایی این پرسش ویژه این است تا دریابم آن دیدانداز ها یی را که شاید

خیلی ها ژرف ، مؤثر و سود مند باشند و هم بتوانم آنها را دریایی و ریشه یابی کنم و جز جدا نا پذیر اصول تدریس ، و فرآیند تعلیم و آموزش سازیم تا باشد این مسلک معظم ، آبرومند که در فرآیند کار کرد ها و اندوخته های بنیادی جامعه انسانی ، دیگر هم از اندوخته های غنامند و مدرن نسل بالنده و جوان ای که با تکنولوژی و فن آوری جدید دنیای معاصر در محیط پیرامونش سرو کار دارند و در آن جا زیست می نمایند ، بیشتر از پیش غنامند تر و بهتر تر شده باشد.

افراد و اشخاص ناهمگون مورد پرس و پاس قرار داده شده بودند و پاسخ های شان را همواره روی برگه ها می نوشتم. برخی ها دانش آموزان زبان و ادبیات انگلیسی ، زبان فارسی دری ، زبان و ادبیات اردو ، و سایر زبان ها بودند. برخی ها بر این باور بودند که بهترین آموزگار کسی است که باز آموزی شده باشد و دارای شیوه درست تدریس ، متودولوژی مدرن باشد. دانش آموزان مختلف تژادی ، زبانی و عقیدتی را بر بنیاد دیدانداز آموزش عینی ، بخاطر شناخت کائنات و مؤلفه های آفرینشی آن ، به منظور تعیین و تقدیر مقام شامخ انسان من حیث پدیده عامل و آموزگار انسان و کافه بشریت ، به مثابه شمع فروزان زندگی دانش آموزان به مفهوم عام آن که شامل دانشگاه ها ، کالج ها ، آموزشگاه ها ، دبیرستان ها ، مدارس ، دوره های اولیه و میانه و عالی و مافوق عالی و غیره ، بدون آنکه در چه سنی و سالی قرار دارند و دارای کدامین ظرفیت و صلاحیت فکری و پذیرشی هستند ، مورد پرس و پاس قرار دادیم تا دیدگاه های شان را بدانیم و بر مبنای آن کار کرد های بهتر آموزشی را به آفرینش نشینیم و اگر بتوانیم آن را من حیث میراث ماندگار آموزشی و فرهنگی به آینده گان مان با امانت داری انتقال دهیم. اکثریت مطلق دانش آموزان در زمینه اینگونه پاسخ ها را ارایه نمودند:

What makes a good Teacher?

ویژگی های یک آموزگار شایسته و کامگار

- آموزگار باید درس اش را آنقدر دلچسپ سازد که دانش آموز کلاسش را من حیث جنت فردوس آموزشی به مشاهده نشیند.
- آموزگار باید عاشق مسلک خویش باشد ، و رابطه عقلانی عاشق و معشوق را به مفهوم واقعی آموزشی آن مورد کار برد قرار دهد.
- آموزگار نباید مسایل بیرونی اش را با خود به داخل کلاس بیاورد و سبب آفرینش اسباب و تشویش دانش آموزان گردد.

- یک آموزگار خوب بدون آنکه دارای چه دشواری های فردی ، شخصی ، خانوادگی ، و سیاسی و اجتماعی بیرون از محیط کلاس باشد ، مادامی که داخل کلاس میشود باید همه آنها را بیرون گذاشته و با یک سلیقه قابل پذیرش ، صمیمیت ، محبت ورزی به فرآیند تعلیم و آموزش و به دانش آموزان ، تبسم و تفاهم ، داخل صنف درسی اش گردد.

- آموزگار باید دارای شخصیت فردی خودش باشد و نه باید آنرا از دیدانداز دانش آموزان خود پنهان کند ، و با سلیقه آموزگاران که متبسم و مهربان جلوه کند ، داخل کلاس خود شود . چون آموزگار یک شخصیت فردی ، خانوادگی ، روانی ، اجتماعی و اکادمیک است ، این همه ویژگی ها باید از طریق نحوه تدریس او بازتاب داده شوند .

- دانش آموزان باید علاقه مند آموزگار خود و شخصیت علمی او باشند . به ویژه نخستین ملاقات آموزگار با دانش آموزانش تعیین کننده شخصیت بعدی او در میان آنها خواهد بود ، آنگونه که قول معروف است : نخستین خاطره میتواند بهترین و یا بدترین خاطره ها گردد ، به ویژه مادامی که آموزگار برای نخستین بار داخل کلاس درسی اش شود .

- آموزگار باید شخصیت واقعی و ریالستیک اش را در میان دانش آموزان خود بازتاب داده و از به ساختار گرفتن شخصیت کاذب ، غیر واقعی و ساخته کاری شده ابا ورزد ، و تنها در آنصورت است که کامگار خواهد بود .

- آموزگار باید بر علاوه حرفه ، پیشه و مسلک ویژه خود ، دارای ظرفیت علمی ژرف و گسترده باشد .

- آموزگار نباید به گونه آگاهانه علایق ، دلچسپی ، سلیقه ، شیوه فردی و اجتماعی خود را از دانش آموزان خود کتمان کند .

- آموزگار خوب فرد مصروف نگهدارنده دانش آموزان به مفهوم مثبت آن می باشد .

برخی از مسایل دیگر که در واقعیت امر در رابطه به مناسبات نیک ، حسنه و دوجانبه میان آموزگار و دانش آموزان می باشند ، میتوان این چنین بازتاب داد :

- خیلی ها با اهمیت است که آموزگار باید همواره در دسترس دانش آموزان باشد و معنی اش این است : زمانی که دانش آموزان داشته ها ، پرسش ها و کاوش هایی داشته باشند و در بازتاب و دریافت آنها به آموزگار نیاز باشد باید موصوف در زمینه یار و مددگارشان در واقعیت موضوع باشد .

- آموزگار باید دوست و رفیق خوب دانش آموزان باشد.
- بهترین آموزگار آفریننده امید، الهام، صمیمیت، صبر، شکیبایی، خضوع، احترام و اکرام و تشخیص کننده دشواری ها در زندگی دانش آموزان خود باشد.
- آموزگار خوب آن که خاموش ترین ها را به سخن بیاورد، و پر گوینان را کمی به خاموشی سوق داده و مورد کنترل قرار دهد تا باشد موازنه شیوه تدریس یک آموزگار کامگار را مورد کار برد قرار داده باشد.
- بهترین آموزگار آن است که در تصحیح دانش آموزان خود، بدون آنکه آنها را مورد توهین و تحقیر قرار دهد، اقدام بکار کند.
- آموزگار خوب بیشتر یاری می رساند و کمتر بر رخ دانش آموزان فریاد می زند.
- آموزگار خوب با در نظر داشت حد اعلای امکانات اش باید نام های دانش آموزان خود را بداند.
- آموزگار خوب در واقعیت امر، یک آمر، مدیر، قائد و رهنمای خوب است، زیرا قول معروف است که: آموزگاران رهبران جامعه خود هستند، و اگر رهبری منحرف شد بدون تردید جامعه نیز بسوی انحراف رهسپار میگردد.
- آموزگار خوب برای تدریس خویش معنا آفرینی می کند.
- آموزگار خوب بیشتر متوجه آموزش دانش آموزان خود می میباشد، بجای آنکه متوجه تدریس خود باشد.
- برخی از دانش آموزان به ویژه قشر نسوان به این باور هستند که آموزگار باید متوجه نحوه و سلیقه به تن نمودن لباس خود باشد، و نباید همواره با یک پیراهن و یا بهتر گفته شود یخن و تایی (نکتایی)، خسته کن خود وارد کلاس دانش آموزان شود.

How should teacher talk to students?

نحوه گفتمان آموزگار با دانش آموزان

برخی ها را باور بر این است که آموزگار باید با دانش آموزان خود به گونه گفتمان داشته باشد و یا به روشی با آنها سخن بگوید، تا باعث آفرینش اسباب مسرت، دلچسپی، مهر و محبت در ذهن، فکر، و بینش آنها گردد، و این است یکی از بهترین مهارت های آموزگار

درس معلم ار بود زمزمه ی محبتی روزجمعه به مکتب آورد طفل گریز پای را

- آموزگار باید هنگام سخن گفتن با دانش آموزان خود، به چشمان آنها نگاه کند، تا روح و روان آموزگار را درک کنند و شیرازه اخلاقی مشابه مفاهمه، مکالمه و گفتمان دو جانبه را به موصوف انتقال داده و بیاموزانند.

مزید بر آن آموزگار کامگار باید دارای ویژگی های زیر نیز باشد تا بتواند در فرآیند تدریس و تعلیم آفریننده های روحیه تساند و همدیگر پذیری در میان دانش آموزان شود:

- **شور و اشتیاق Encouragement**: بدون شور و اشتیاق نمی توان یک آموزگار خوب بود. آموزگاری که موضوع درسی خود را دوست ندارد، نمی تواند انتظار داشته باشد دانش آموزان به آن درس علاقه پیدا کنند. هر چند بیشتر آموزگاران این ویژگی مثبت را دارند ولی بهتر است بر اهمیت این موضوع تاکید شود. مطمئنا وقتی شاگردان می بینند که آموزگار بدون کوچک ترین علاقه ای به تدریس می پردازد دچار سردرگمی می شوند. هرگز از نشان دادن شور و اشتیاق خود نهراسید!

- **خلاقیت Creativity**: با توجه به مشخص بودن چارچوب تدریس، داشتن خلاقیت کار بسیار دشوار و در عین حال مهمی است. بدون تردید اگر یک آموزگار در چارچوب موجود عمل کند آموزگار خوبی است ولی یک آموزگار بزرگ نیست! برای رسیدن به این هدف وجود خلاقیت لازم است. آموزگار باید خود را به تکنیک های گوناگون مجهز کند و برای حل مشکلات آمادگی کافی داشته باشد.

- **انعطاف پذیری Flexibility**: زندگی دانش آموزان نیز همانند آموزگاران بسیار پیچیده است. حتی سنگ هم روزی در هم می شکند! وقتی یک دانش آموز با استعداد در امتحان خود نمره ضعیفی می گیرد آموزگار باید از خود انعطاف نشان دهد. آموزگار باید برای کمک به شاگردان خود آماده باشد، در غیر این صورت آنها به وی مراجعه نخواهند کرد. یادتان باشد آموختن توقف پذیر نیست و شما هم باید همینطور باشید.

- **استقلال Freedom of Choice**: آموختن نیز همانند خود زندگی در قالب نمی گنجد. غالبا آموزگاران از عدم حمایت مدیریت مدرسه و همکاران خود گله و شکایت می کنند ولی جواب ما به آنها این است: حتی اگر شما تنها آموزگاری هستید که به انضباط اهمیت می

دهید دلسرد نشوید. دست تنها بودن احساس ناخوشایندی است اما گام به گام پیش بروید.

- **ارتباط برقرار کردن Consolidation of Relationship** : اطلاعات نمی تواند بدون یک ارتباط مستحکم منتقل شود. یک آموزگار باید با تک تک شاگردان خود ارتباط سازنده برقرار کند. آموزگار به عنوان واسطه انتقال معلومات باید رابطه موثری با شاگردانش داشته باشد. در مورد علائق دانش آموزان خود اطلاعات لازم را کسب کرده و میان این مسئله و موضوعات درسی ارتباط برقرار کنید. آموزگاران عزیز! برای موفق شدن باید با عشق و علاقه دست به کار شوید. سعی کنید علائق مشترکی با شاگردانتان بیابید و از این مسأله برای ارتباط با آنها استفاده کنید.

خصوصیات یک معلم خوب از نظر دانش آموزان چیست؟

- **آشنایی با فناوری آموزشی** : معلمان برای کسب موفقیت باید دانش آموزانی تربیت کنند که یاد گیرندگان مدام العمر باشند و این میسر نمی گردد مگر این که فرایند یاد گیری مبتنی بر انتقال صرف دانش تغییر پذیرد ، بنابراین ، معلمان باید با استفاده از کامپیوتر و اینترنت در تدریس واقف باشند و دانش آموزان را نیز به این امر ترغیب کنند. فناوری اطلاعات به ما می گوید آن چه که تا دیروز درست بوده امروز ممکن است نادرست و حتی گمراه کننده باشد ، بنابراین معلمان با استفاده از این تکنیک باید معلمانی محقق و پژوهشگر باشند و دانش آموزان پرسشگر امروز و پژوهشگر فردا تربیت کنند.
- **بالا بودن اطلاعات عمومی** : معلمان جدید باید در همه ی زمینه ها اطلاعات خود را بالا ببرند نه فقط در رشته ی تدریس خودشان ؛ چرا که بسیاری از علوم به هم وابسته اند. معلم باید اصطلاحات رایج روز را بشناسد ، امور سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی جامعه خود را بداند و در نهایت به علم روان شناسی آگاه باشد چرا که یک معلم بیش از معلم بودن خود باید یک روان شناس خبره و آگاه باشد.
- **تدریس نوین** : معلم باید در کلاس درس از روش های فعال مانند : روش همیاری ، روش تدریس فعال ، روش بارش مغزی ، روش ایفای نقش ، روش نمایشی ، روش بحث گروهی ، روش حل مسأله ، روش استقرایی ، روش اکتشافی استفاده کند ولی در کلاس هایی که من در دوران کاورزی در آن کلاس ها بودم متأسفانه هیچ کدام از این روش ها انجام نمی شد و اگر هم به کار برده می شد خیلی کم بود.

- **شرکت در دوره های ضمن خدمت** : معلم همیشه خود باید در حال فراگیری علم باشد و اطلاعات جدید و نو را بگیرد ، در طول کار خود همیشه یکسان تدریس نکند و نکات را از جهات مختلف و متعدد بیان کند. لازمه ی این کار ، شرکت در دوره های آموزش معلمان است.
- **آشنایی با اصول روان شناسی تربیتی** : از آنجایی که معلم در طول تدریس نیاز به ارتباط متقابل دارد ، بنابراین باید مخاطبان خود را شناسایی کند ، بداند در چه شرایطی زندگی می کنند و ... در این صورت معلم می تواند پیام های یاددهی خود را به طور شفاف منتقل سازد.
- **داشتن طرح درس** : معلم باید زمان تدریس خود را حساب کند و دارای طرح درس روزانه و سالانه باشد و اطلاعاتی کافی درباره ی مراحل طرح درس نویسی داشته باشد.
- **ابتکار** : دومین ویژگی یک معلم خوب ابتکار است.
- **خلاق باشد** : هر اندازه دانش آموزان از نظر اطلاعات ، غنی تر باشند ، انگیزه ی خلاقیت که در نهاد آنها بالقوه وجود دارد به فعلیت می رسد و این صورت نمی پذیرد مگر این که معلم خودش آراسته به صفت خلاقیت باشد.
- **ایجاد دنیای پرسش در کلاس** : معلم مبتکر کسی است که همیشه سؤالی برای طرح کردن در کلاس داشته باشد و حس انگیزه ی دانش آموزان را تحریک کند و آنان را به فعالیت و جنبش وادارد.
- **ایجاد دنیای تخیل در کلاس** : معلم مبتکر به تخیل دانش آموزان احترام می گذارد. یک انشای نو یا یک نقاشی غیر عادی را به مسخره نمی گیرد ، از جنبه خلاقانه و مبتکرانه به آن می نگرد زیرا تخیل است که خلاقیت و ابتکار را به دنبال دارد.
- **واهمه نداشتن از شکست** : معلم مبتکر در به کار گیری مسائل از هیچ گونه شکستی نمی هراسد بلکه قوی و استوار می ایستد ، طرح های خلاق خود را آزمایش می کند و جواب و نتیجه را می گیرد و به همه منعکس می کند.
- **خطر پذیری** : معلم مبتکر در راه خود هر گونه خطری را می پذیرد اعم از خطرات مالی یا غیر مالی ، زیرا به هدفش امید وار و معتقد است.
- **قدرت تغییر پیش فرض ها** : معلم مبتکر پیش فرض های جدید ارائه می دهد و به یک مسأله از زوایای مختلف می نگرد.

- تشخیص پیش نیازهای دانش آموزان : یکی از زمینه فعالیت های معلم این است که از کجا شروع کند و پیش نیاز فراگیران او چیست ؟
- درمان ناتوانایی های یادگیری : معلم مبتکر دانش آموزان ناتوان را شناسایی می کند و به درمان آنها می پردازد.
- شناخت تفاوت های فردی : معلم مبتکر به تفاوت های فردی دانش آموزان توجه دارد. می داند به هر کدام چه مسئولیتی بدهد و در چه زمینه ای آنها را خلاق بار آورد و استعداد های نهان آنان را در چه رشته ی تحصیلی بارور سازد.
- مهارت های فردی : شامل به کارگیری اصول منطقی در تدریس ، قدرت تجزیه و تحلیل مسائل و قدرت تصمیم گیری می باشد.
- مهارت های ارتباطی : شامل کنترل احساسات ، فن بیان و بکار بردن شعر و مثال در تدریس و ...
- مهارت در تدریس : بیشترین تأثیر در اثر بخشی کار معلمان ، مهارت در تدریس و اطلاع از دانش تدریس است و ارتباطی خاص بین دوره ی کار آموزی و عملکرد معلمان وجود دارد.
- استفاده از وسایل کمک آموزشی : یکی از مقوله هایی که به مهارت و سرعت تدریس معلم کمک می کند به کار بردن وسایل کمک آموزشی در امر تدریس می باشد به ویژه در دوره مقطع ابتدایی.
- مهارت تفکر انتزاعی : معلمانی که تفکر انتزاعی بالایی دارند می توانند با دید های متفاوت به یک مسأله یا مشکل بنگرند و راه حل های متفاوتی ارائه دهند.
- مراعات آداب و رسوم اجتماعی : معلم نباید به بهانه ی پیشرفت علم و تحولات و جهانی شدن آداب و رسوم اجتماعی خود را کنار گذارد ، حصارها را بشکند و حریم عفت و پاکدامنی جامعه را کنار نهد.
- نشاط و شادابی : معلم باید به هنگام ورود به کلاس ، مشکلات زندگی خود را که ناشی از تغییر و تحولات جامعه اش می باشد نظیر تورم ، گرانی ، بیماری ها و ... همه را کنار گذارده و با روحیه ای شاداب و پرنشاط پا به دنیای کلاس نهد.
- آراستگی ظاهر : معلم باید فرصت رسیدن به ظاهر را به خود بدهد و با ظاهری آراسته وارد کلاس شود.

- **اخلاص** : معلم باید اخلاص در کار داشته باشد و تنها خود را نبیند بلکه هدفش پیشرفت جامعه و تعالی آن باشد.
- **شخصیت دادن به دیگران** : معلم علاوه بر این که خود متشخص است ، باید برای دیگران اعم از دانش آموزان یا همکاران ارزش و شخصیت قائل شود.
- **تعهد در کار** : تعهد کاری موجب درست استفاده کردن از اطلاعات علمی می شود.
- **تقوا** : اگر معلم آراسته به خوی و خصلت تقوا نباشد ، نسلی که تحت تعلیم و تربیت او می باشند عاری از این صفت خواهند بود.
- **وظیفه شناسی** : معلم باید وظیفه شناس باشد ، از زیر بار مسئولیت به بهانه های مختلف نگریزد ، تأخیر در کارش نداشته باشد ، در کلاس درسش اتلاف وقت نکند ، کم کاری نکند و حتی گاهی بیش از وظیفه نیز کار انجام دهد و ایثار کند.
- **مهربانی** : معلم امروزی باید با این صفت کودکان و نونهالان را به خود جذب کند.
- **نگرش و بینش صحیح** : معلم باید به مسائل جدید و نوآوری های شاگردانش با دید مثبت بنگرد. به هر حال دانش آموزان تنها افرادی هستند که می توانند یک آموزگار موفق را تشخیص دهند
- **امید واریم آموزگاران محترم با مطالعه این نگارش کوچک در مورد میزان موفقیت خود قضاوت کرده و در راه دارا بودن تمام ویژگی های مزبور تلاش صادقانه فرمایند .**